

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Zakon ze dne 9 dubna 1960 o uzemnim členeni statu // Sb. zákonů ČSSR č. 36/1960. – S. 98–100.
2. Новопашин Ю.С. Восточноевропейский социализм как объект исследования (вместо введения) / Ю.С. Новопашин // Восточноевропейский социализм: становление режима, попытки его модификации, причины краха : сб. статей / отв. ред. В.В. Марьина, Ю.С. Новопашин. – М., 1992. – С. 4–11.
3. Синельникова Р.Д. Державне право зарубіжних соціалістичних країн / Р.Д. Синельникова. – К. : Вид-во КДУ ім. Т.Г. Шевченка, 1966. – 187 с.
4. Ústava Československé socialistické republiky ze dne 11. července 1960 // Sb. zákonů ČSSR č. 100/1960. – S. 304–306.
5. Латыш М.В. Пражская весна и реакция Кремля / М.В. Латыш. – М., 1998. – 383 с.
6. Уроки кризисного развития в Компартии Чехословакии и обществе после XIII съезда КПЧ : документ, принятый на пленуме ЦК КПЧ в декабре 1970 г. – М., Политиздат, 1971. – С. 32–39.
7. Žatkuliak J. Ku vzniku československé federace roku 1968 // Idea Československa a Střední Evropa. Sborník příspěvků z konference konané k 75 výročí 28. října 1918 v Brně a v Martině ve dnech 28–30. října 1993 / Redakce univ. prof. S. Kučerova a kol. – Brno : Nakladatelství Doplněk, 1994. – S. 175.
8. Ústavní zákon ze dne 24. června 1968 o přípravě federativního uspořádání Československé socialistické republiky // Sb. zákonů ČSSR č. 77/1960. – S. 217–218.
9. Pěchota V. Československé ústavní dějiny // Právník. – 1991. – № 4. – S. 280.
10. Žatkuliak J. Ku vzniku československé federace roku 1968 // Idea Československa a Střední Evropa. Sborník příspěvků z konference konané k 75 výročí 28. října 1918 v Brně a v Martině ve dnech 28–30. října 1993 / Redakce univ. prof. S. Kučerova a kol. – Brno : Nakladatelství Doplněk, 1994. – S. 176.
11. Pecka J. A kol. Sovětská armáda v Československu 1968–1991: Chronologický přehled / J. Pecka. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996; Ďurica M. Dejiny Slovenska a Slovákov / M. Ďurica. – Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. – S. 250.
12. Žatkuliak J. Ku vzniku česko-slovenské federace roku 1968 / J. Žatkuliak // Idea Československa a Střední Evropa. Sborník příspěvků z konference konané k 75 výročí 28. října 1918 v Brně a v Martině ve dnech 28–30. října 1993 / Redakce univ. prof. Stanislava Kučerová a kol. – Brno : Nakladatelství Doplněk, 1994. – S. 176.
13. Ústavní zákon ze dne 27. října 1968 o československé federaci // Sb. zákonů č. 143/1968. – S. 381–401.
14. Rozhodovací činnost Ústavního soudu Slovenskej republiky 1993 – 1997 / Zodpovedný redaktor Kresak P. – Bratislava : Kalligram, 1999. – S. 22–23.
15. Ústavní zákon ze dne 27. října 1968 o postavení národnosti v Československé socialistické republice // Sb. zákonů ČSSR č. 144/1968. – S. 402–403.
16. Ústavní zákon ze dne 20. prosince 1970, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci // Sb. zákonů ČSSR č. 125/1970. – S. 569–573.
17. Gál F. Československo v letech 1968–1990 // Aktuálně otázky historie II. Zborník prednášok. Zodpovedný redaktor Gál F. Vydalo Metodické centrum Banská Bystrica. 1993. – S. 124–125.
18. Chovanec J. Ku geneze samostatnosti Slovenskej republiky / J. Chovanec // Slovakia plus. Sborník príspevkov zo ž. Zasadnutia Stálej konferencie slovenskej inteligencie, konaného v dňoch 26–28. novembra 1997 v Častej-Papierničke. – Bratislava, 1998. – S. 82–83.

УДК 341.6

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ
РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

**SOME ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF DECISIONS
OF EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS BY UKRAINE**

Кочура О.О.,

*здобувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню особливостей виконання рішень Європейського суду з прав людини. Проаналізовано окремі аспекти виконання рішень суду Україною. Зроблено висновок про необхідність вдосконалення механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини, виконання рішень.

Статья посвящена рассмотрению особенностей выполнения решений Европейского суда по правам человека. Проанализированы отдельные аспекты выполнения решений суда Украиной. Сделан вывод о необходимости совершенствования механизма исполнения решений Европейского суда по правам человека в Украине.

Ключевые слова: Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека, выполнения решений.

The article is devoted to coverage of performance characteristics of the European Court of Human Rights. Analyzed some aspects of enforcement of court decisions Ukraine. The conclusion about the need to improve the mechanism of the European Court of Human Rights in Ukraine.

Key words: European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights, implementation.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1]. Однією з таких установ у європейській регіональній системі захисту прав і свобод є Європейський суд з прав людини, виконання рішень якого щодо України відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є обов'язком нашої держави.

Стан дослідження. У вітчизняній юридичній літературі питанню виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини приділяють значну увагу. Зокрема, Д. Третяков, досліджуючи реформування контрольного механізму Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; В. Завгородній, аналізуючи зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини; М. Чугуєвська, розглядаючи проблемні аспекти виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, та інші. Однак, оскільки велика кількість звернень до Європейського суду з прав людини та проблемні питання, що виникають під час виконання його рішень, свідчать про ефективність діяльності цього інституту, необхідність дослідження окремих аспектів виконання його рішень не викликає сумніву. У зв'язку із цим метою нашого дослідження є специфіка виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Виклад основного матеріалу. Виконання рішень Європейського суду з прав людини є специфічним правовим інститутом, відмінним від тих, що передбачені для виконання рішень національних судів, у зв'язку із цим встановлено й особливі механізми виконання його рішень. Уважне та повне виконання рішень Європейського суду з прав людини є обов'язком для держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та, як зазначає Н. Севастьянова, являє собою підґрунтя для повноцінного функціонування всієї Страсбурзької правозахисної системи [2, с. 310–316, с. 310].

Правову основу для забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – Суд) встановлює ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), відповідно до якої Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням. Таким чином, виконання підлягають остаточні рішення Європейського суду з прав людини. Остаточним, відповідно до ч. 2 ст. 44 Конвенції, є рішення Суду, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або якщо

колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі ст. 43.

Зобов'язання держав щодо здійснення необхідних заходів щодо виконання рішення Суду підтверджено й судовою практикою. Так, у рішенні в справі «Скоццарі і Дж'юнта проти Італії» Суд зазначив, що зі ст. 46 Конвенції випливає, що судові рішення, у якому Суд знайшов порушення, покладає на державу-відповідача правовий обов'язок не просто виплатити відповідним особам суми справедливої сатисфакції, а й спланувати під керівництвом Комітету міністрів запровадження у внутрішньодержавному правовому полі загальних та/або, якщо це необхідно, конкретних заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених Судом, і на якомога повніше відшкодування наслідків цих порушень [3].

Крім міжнародних норм, принцип обов'язковості остаточного рішення Європейського суду з прав людини на підставі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та процедура його виконання в тій чи іншій мірі закріплені в законодавстві всіх країн-учасниць цього міжнародного договору. Зокрема, в Україні спеціальна процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини передбачається Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який, відповідно до преамбули до закону, регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах проти України.

Наявність такого спеціального закону, як зазначають українські науковці, дійсно ставить Україну чи не на «умовне» перше місце серед європейських країн у питанні законодавчого забезпечення виконання рішень ЄСПЛ та переконливо підтверджує прагнення України до європейської інтеграції в питаннях судочинства та захисту прав людини [4].

Згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» можна виділити декілька аспектів, які характеризують специфіку виконання рішень Європейського суду з прав людини:

- кваліфікація рішення Суду як виконавчого документа;
- наявність «єдиного вікна» для отримання заявником грошової компенсації (справедливої сатисфакції, передбаченої ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод);
- існування спеціальної статті витрат державного бюджету для виплати грошових компенсацій на підставі рішень Суду;
- існування спеціальної процедури виконання рішень Суду, яка відрізняється від процедури виконання рішень національних судів;
- наявність юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання рішення Суду;
- наявність наглядового механізму з боку Ради Європи за виконанням рішення Суду.

Щодо кваліфікації юридичної природи та наслідків рішення Європейського суду з прав людини в національній системі права в країнах-учасниках Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод існують різні підходи. Наприклад, у деяких західноєвропейських країнах зі значним досвідом виконання рішень Європейського суду з прав людини рішення Суду визнаються елементом передусім міжнародного права. У Федеративній Республіці Німеччина рішення Європейського суду з прав людини не є самодостатнім юридичним документом для процедури примусового виконання. Заявник, який отримав рішення Суду на свою користь, має звернутися до національного суду з метою отримання «визнання» такого рішення компетентним національним судом за аналогією з процедурою визнання рішень іноземних судів. Аналогічна система діє і в Австрії.

На відміну від зазначених країн в Україні відповідно до п. 9 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконання провадження» рішення Європейського суду з прав людини є виконавчим документом, що підлягає примусовому виконанню державною виконавчою службою з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». За рішенням Суду не видається виконавчий лист, особа не зобов'язана самостійно пред'являти рішення до виконання або будь-яким чином стимулювати таке виконання. Зобов'язанням держави є виконання рішення на користь особи, адже згідно із ч. 2 ст. 7 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» неподання стягувачем заяви про виплату відшкодування не є перешкодою для виконання рішення.

Правило наявності «єдиного вікна» для отримання заявником грошової компенсації (справедливої сатисфакції, передбаченої ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) передбачає, як правило, наявність єдиного органу виконавчої влади, відповідального за здійснення виплат, присуджених Європейським судом з прав людини. Застосування цього правила дозволяє більш ефективно контролювати процес виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплат компенсацій, а також здійснювати виплати в розумний строк.

Зазвичай урядовими органами, відповідальними за здійснення виплат, є Міністерство юстиції (Португалія, Литва), Міністерство фінансів (Естонія), Міністерство економіки (Італія) або аналогічні за компетенцією урядові органи відповідної держави. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина виплату компенсацій здійснює федеральне міністерство фінансів. Якщо під час порушення Конвенції були повністю або частково винні органи земель, федеральне міністерство фінансів може повністю або частково вилучити витрачені на виплату компенсації кошти з бюджетів земель.

В Україні також запроваджено правило «єдиного вікна» для виплати компенсації за рішенням Євро-

пейського суду з прав людини. Органом, який безпосередньо здійснює зазначені виплати, відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів.

Ще одним елементом ефективної системи безумовного та швидкого виконання рішень Суду є наявність у державному бюджеті країни спеціальної статті витрат для виконання рішень Європейського суду з прав людини. В Україні відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено, що виконання рішень Суду здійснюється за рахунок Державного бюджету України. Згідно із ч. 4 ст. 8 зазначеного закону центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, протягом 10 днів від дня надходження зазначених у частині закону документів здійснює списання на вказаний стягувачем банківський рахунок, а в разі його відсутності – на депозитний рахунок державної виконавчої служби коштів із відповідної бюджетної програми Державного бюджету України [5].

При цьому законодавство України про державний бюджет, як правило, не передбачає окремої статті витрат, спрямованої на виконання рішень саме Європейського суду з прав людини. Наприклад, у Законі України «Про державний бюджет на 2014 рік» була передбачена стаття видатків державного бюджету України «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України», відповідно до якої на виконання рішень зазначених міжнародних органів, у тому числі і Європейського суду з прав людини, було передбачено 170 258,7 грн. [6]. Однак, враховуючи зміст та спрямованість Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», вважаємо за доцільне в подальшому передбачати в державному бюджеті України витрати на виконання рішень Європейського суду з прав людини окремо. У зв'язку із цим ст. 3 зазначеного закону потребує викладення в такій редакції: «Виконання Рішення здійснюється за рахунок Державного бюджету України. Обсяг коштів на виконання Рішення зазначається в Державному бюджеті України окремим рядком».

Певні особливості має й сама процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень (Орган представництва), виконує такі завдання:

а) надсилає стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, у якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунка для перерахування коштів;

б) надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду в справі проти України, яким визнано порушення Конвенції, оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції в справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду щодо дружнього врегулювання в справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду про схвалення умов односторонньої декларації в справі проти України. Автентичність перекладу засвідчується Органом представництва. Державна виконавча служба упродовж десяти днів із дня надходження документів, зазначених у пункті «б» закону, відкриває виконавче провадження [5].

Державна виконавча служба впродовж десяти днів із дня надходження зазначених документів відкриває виконавче провадження. Неподання стягувачем заяви про виплату відшкодування не є перешкодою для виконання Рішення.

Функції органу, відповідального за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та виконання його рішень відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784 «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», покладено на Міністерство юстиції. Відповідно до зазначеної постанови представництво України в Європейському суді з прав людини в разі розгляду питань дотримання нею Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та звітування про хід виконання рішень Європейського суду з прав людини в справах проти України здійснюється в установленому порядку Міністерством юстиції через Урядового уповноваженого в справах Європейського суду з прав людини, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за поданням Міністра юстиції [7].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконання рішень Суду включає в себе реалізацію таких аспектів: виплата стягувачеві відшкодування; вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; вжиття заходів загального характеру.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування покладено на органи державної виконавчої служби. Під **відшкодуванням** відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики європейського суду з прав людини» розуміється:

а) сума справедливої сатисфакції, визначена рішенням Європейського суду з прав людини відповідно до ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

б) визначена в рішенні Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання або в рішенні Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації сума грошової виплати на користь стягувача.

Виплата стягувачеві відшкодування має бути здійснена в тримісячний строк із моменту набуття рішенням статусу остаточного або в строк, передбачений у рішенні. У разі порушення строку, зазначеного в частині першій цієї статті, на суму відшкодування нараховується пеня відповідно до рішення.

Слід зазначити, що в 69 рішеннях Європейського суду з прав людини щодо України в 2013 році, у яких було констатовано порушення Україною положень Конвенції, заявники вимагали компенсацію на загальну суму близько 699 646 077,4 євро (близько 6 996 460 774 грн.). Після розгляду справ з урахуванням позицій Уряду України Європейським судом було зобов'язано Україну сплатити близько 46 551 198,67 євро (близько 465 511 986,7 грн) [8].

Виплата стягувачеві відшкодування є не єдиним обов'язком держави, який впливає з рішень Європейського суду з прав людини. Також важливою складовою виконання рішень суду є застосування додаткових заходів індивідуального характеру – заходів, які вживаються уповноваженими органами державної влади з метою забезпечення відновлення порушених прав стягувача шляхом відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який він мав до порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (*restitutio in integrum*), та вжиття інших заходів, передбачених рішенням Європейського суду з прав людини.

Необхідність таких заходів та їх характер залежать від обставин справи, а компетентні органи держави-відповідача самі вирішують, які заходи, зважаючи на наявні в національній правовій системі засоби, є найбільш відповідними для досягнення *restitutio in integrum*. Згідно із ч. ч. 2, 3 ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» додатковими заходами індивідуального характеру, що застосовує держава є такі: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*); б) інші заходи, передбачені в рішенні. Відновлення попереднього юридичного стану стягувача здійснюється, зокрема, таким шляхом: а) повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження в справі; б) повторного розгляду справи адміністративним органом.

Як свідчить практика Комітету міністрів зі здійснення контролю за виконанням державами рішень Європейського суду з прав людини, найбільш ефективним засобом повернення стану, у якому особа знаходилася до порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є можливість перегляду справ і відновлення провадження в справі. Цей додатковий захід індивідуального характеру найчастіше застосовується й в Україні. Так, згідно з п. 2 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України заява про перегляд судового рішення в адміністративних справах із підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних

зобов'язань під час вирішення справи судом, може бути подана особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною [9].

Контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи, покладається на Орган представництва. Орган представництва в рамках здійснення контролю має право отримувати від органів, які є відповідальними за виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні, інформацію про хід і наслідки виконання таких заходів, а також вносити Прем'єр-міністрові України подання щодо забезпечення виконання додаткових заходів індивідуального характеру.

Ще однією складовою виконання рішень Європейського суду з прав людини є застосування заходів загального характеру, під якими слід розуміти заходи, що вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушення яких встановлене рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді. Таким чином, метою застосування заходів загального характеру є усунення зазначеної в рішенні Суду системної проблеми та її першопричини.

Такі заходи, як зазначає З. Бортновська, спрямовані загалом на виконання так званих позитивних зобов'язань держави забезпечувати ефективно дотримання прав людини навіть у відносинах між приватними особами, концепція яких склалася на основі ст. 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка вимагає від держав-учасниць «гарантувати» кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції, та статей Конвенції й протоколів до неї, що гарантують права й свободи фізичних та юридичних осіб [10, с. 34–38].

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в рішенні системної проблеми та її першопричини, а саме:

- а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;
- б) внесення змін до адміністративної практики;
- в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;
- г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також із триманням людей в умовах позбавлення свободи;

д) інші заходи, які визначаються (за умови нагляду з боку Комітету міністрів Ради Європи) державою-відповідачем відповідно до Рішення з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень [5].

Зазвичай заходи загального характеру вживаються Україною як результат виконання «пілотних рішень» Європейського суду з прав людини. Зокрема, на виконання пілотного рішення «Юрій Миколайович Іванов проти України» Верховною Радою України 5 червня 2012 року було прийнято Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», який передбачає запровадження нової процедури виконання рішень судів про стягнення коштів із державних органів (державних установ, організацій, підприємств) та юридичних осіб, примусова реалізація майна яких забороняється.

Також згідно із Щорічним звітом про результати діяльності Урядового уповноваженого в справах Європейського суду з прав людини в 2013 році Секретаріатом Урядового уповноваженого в справах Європейського суду з прав людини систематично проводиться роз'яснювальна робота щодо застосування Конвенції та практики Європейського суду з прав людини. Зокрема, представники Секретаріату Урядового уповноваженого в справах Європейського суду з прав людини беруть участь у семінарах, присвячених зазначеним питанням, для працівників юридичних служб центральних органів виконавчої влади, читають лекції для суддів у Національній школі суддів щодо теоретичних і практичних аспектів застосування Конвенції [8].

Ще одним аспектом виконання рішень Європейського суду з прав людини є наявність юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання рішень Суду. Так, згідно зі ст. 16 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» в разі невиконання або неналежного виконання Рішення винні службові особи, до повноважень яких належить це виконання, несуть адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, передбачену законами України.

Зокрема, кримінальна відповідальність щодо невиконання рішень Європейського суду з прав людини передбачена ч. 4 ст. 382 Кримінального кодексу України, відповідно до якої умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Невиконання законних вимог державного виконавця відповідно до ст. 18813 Кодексу України про адміністративні правопорушення тягне за собою адміністративну відповідальність.

Слід зазначити, що, оскільки відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» за органом, відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та

координацію виконання його рішень, закріплено право здійснювати контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні Суду, вважаємо необхідним доповнити Главу 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею, яка б передбачала адміністративну відповідальність за невиконання законних вимог органу, відповідального за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини.

Останнім аспектом виконання рішень Європейського суду з прав людини є наявність наглядового механізму з боку Ради Європи за виконанням рішення Суду. Такий нагляд відповідно до § 2 ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод здійснює Комітет міністрів Ради Європи.

Як тільки остаточне рішення суду передано Комітету міністрів, останній запрошує державу-відповідача проінформувати його про кроки, зроблені для виплати компенсації, призначеної Європейським судом з прав людини і, в разі необхідності – про заходи індивідуального та загального характеру, прийняті для виконання рішення. Переконавшись, що держава прийняла всі необхідні заходи для виконання рішення, Комітет міністрів Ради Європи (далі – Комітет) приймає резолюцію про те, що його функції за п. 2 ст. 46 Конвенції виконані.

Слід зазначити, що Протоколом № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод були внесені нові положення, обумовлені практичною необхідністю зробити систему нагляду за виконанням рішень Суду більш ефективною. Для того, щоб запобігти ситуації, коли завершенню процедури виконання рішення заважають розбіжності між державою та Комітетом міністрів у розумінні рішення Суду і шляхів його виконання, ст. 46 Конвенції була доповнена пунктами 3, 4 та 5, що передбачають можливість залучення Суду до процедури виконання рішень. Так, п. 3 ст. 46 передбачає, що

коли виконання рішення ускладнюється проблемою його тлумачення, Комітет міністрів може просити Суд дати відповідне роз'яснення. Для того, щоб за роз'ясненнями зверталися лише у виняткових випадках, Конвенція вимагає рішення про таке звернення приймати двома третинами голосів Комітету міністрів. Пункт 4 зазначеної статті передбачає можливість, якщо Комітет міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення в справі, у якій вона є стороною, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цією Стороною свого зобов'язання. Відповідно до п. 5, якщо Суд встановлює порушення зобов'язання виконувати його остаточні рішення, він передає справу Комітетові міністрів із метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення цього зобов'язання, він передає справу Комітетові міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи. Таким чином, повноваженням остаточно встановлювати, чи рішення можна вважати виконаним, закріплюється за Європейським судом з прав людини.

Висновки. Підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що в цілому в Україні створена система виконання, за якої кожне Рішення Європейського суду з прав людини має бути обов'язково виконано державою. Приклад нашої держави з прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» за оцінкою самого Суду є позитивним досвідом системної організації на державному рівні виконання його рішень. Водночас і надалі потрібно вдосконалювати механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини Україною, зокрема, шляхом запропонованих заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними згідно із Законами України № 2222-IV від 8 грудня 2004 року ; № 2952-VI від 1 лютого 2011 року ; № 586-VII від 19 вересня 2013 року; № 742-VII від 21 лютого 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Севастьянова Н.С. Виконання рішень Європейського суду з прав людини як форма імплементації них процесів / Н.С. Севастьянова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – Вип. 52. – О. : Юридична література, 2010. – 476 с.
3. Рішення у справі «Скоццарі та Дж'юнта проти Італії» : Комюніке Секретаря Суду // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2000. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=278>.
4. Супрун Д. Основні аспекти входження України в юрисдикційний механізм Європейської конвенції з прав людини / Д. Супрун // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. – К. : ВІПОЛ, 2004.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
6. Про державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16 січня 2014 р. № 719-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18/page1>.
7. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 року № 784 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF>.
8. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/34905.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.
10. Бортновська З. Позитивні зобов'язання держави за Конвенцією про захист прав людини та основних свобод: практика Європейського суду з прав людини та завдання для України / З. Бортновська // Права людини в Україні: стан справ, проблеми, перспективи / редкол. : Ю.І. Сватко (голова) та ін. – К. : КМ Академія, 2003. – С. 34–38.